

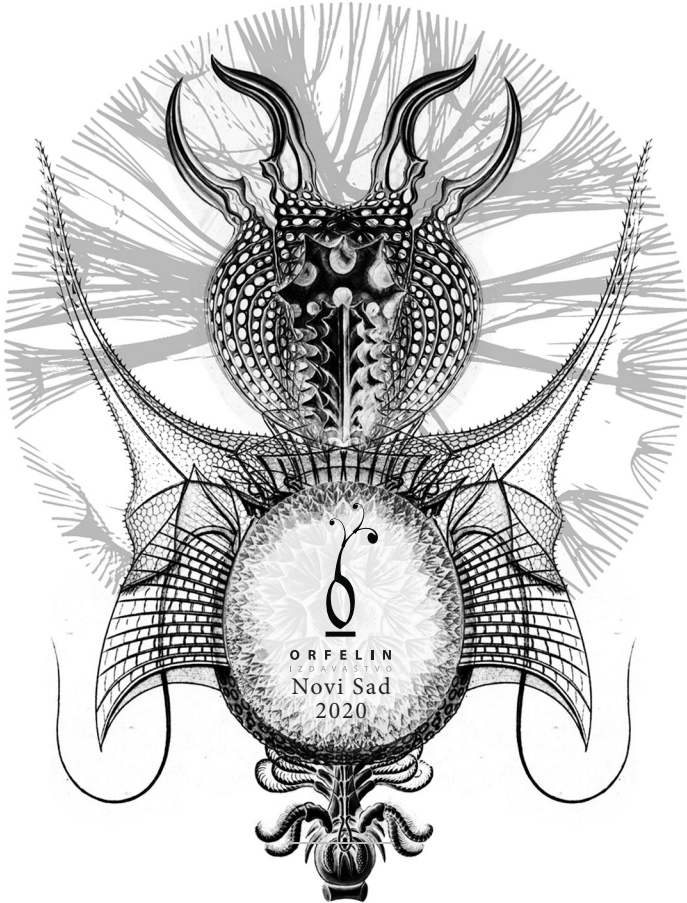
—*Edicija*—
POETIKA STRAVE
KNJIGA 18

Hauard F. Lavkraft

BEZIMENI GRAD

prevod sa engleskog
Luka Račić
Igor Stanojević

Za izdavača:
Milenko Bodirogić

Urednici:
Dr Dejan Ognjanović
Milenko Bodirogić

Naslov originala:
*The Tomb, Beyond the Wall of Sleep, The Nameless City,
The Moon-Bog, Hypnos, He, In the Vault, The Evil Clergyman,
The Horror in the Museum, Out of the Aeons, The Mound*

Lektura i korektura:
Lidija Diklić

Ilustracije na koricama i u knjizi:
Ivica Stevanović

Grafičko rešenje edicije:
David Tankosić

Priprema za štampu:
Komiko, Novi Sad

Orfelin izdavaštvo
Kosovska 23
Novi Sad
Telefon: 021 447217
orfelinns@gmail.com
www.orfelin.info

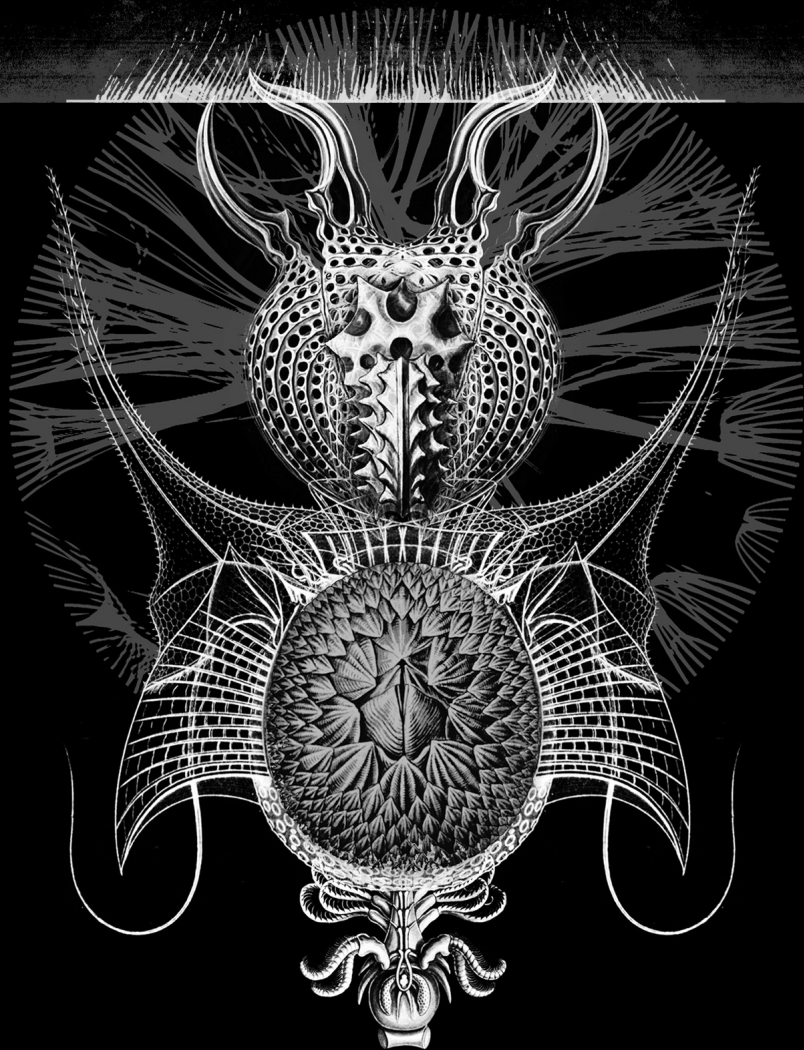
Štampa:
ALFA–GRAF NS, Novi Sad

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Biblioteka Mатице српске, Нови Сад

821.111(73)-32
821.111(73).09 Lovecraft H. P.
ISBN 978-86-6039-050-1
COBISS.SR-ID 333056775

Bez dopuštenja izdavača nije dozvoljeno reprodukovanje
nijednog dela ove knjige.

GROBNICA

The Tomb

Napisana juna 1917.

Prvi put objavljena u časopisu *Vejgrant*
(*The Vagrant*, March 1922).

Prvi put objavljena u profesionalnom časopisu *Čudne priče*
(*Weird Tales*, January 1926).

Prvi put u knjizi *The Outsider and Others*, Arkham House, 1939.

Daj mi da počivam mirno u prijatnom staništu barem.¹
Vergilije, *Enejida*

Kako pripovedam o prilikama što dovedoše do moga zatvaranja u ovo pribežište s uma sišavših, svestan sam da će takvo moje sadašnje stanje prirodno pobuditi sumnje po pitanju istinitosti moje pripovesti. Jest nesrećna činjenica da je većinsko čovečanstvo isuviše ograničenih sposobnosti umnoga vida da strpljivo i razumom proceni takve izdvojene fenomene kakve vide i osećaju samo malobrojni psihološki tankočutni, fenomene kakvi leže izvan uobičajenog iskustva. Ljudi veće umstvene širokogrudosti znaju da nema jasne razlike između stvarnog i nestvarnog; da se sve stvari ukazuju kao takve samo zahvaljujući delikatnim individualnim fizičkim i umnim sredstvima putem kojih ih osveščujemo; no prozaični materijalizam rulje kao ludilo osuđuje munjevite prodore nadnaravnog vida kroz prostački veo očiglednog empirizma.

Zovem se Džervas Dadli i bio sam sanjar i vizionar od najranijeg detinjstva. Imućan toliko da mi zaposlenje ne beše nužno a i zaslugom čudi nepodoban za kakve formalne studije ili društvene rasonode mojih poznanika, oduvek sam obitavao u carstvima s one strane vidljivoga sveta; mladost i mladićstvo provodeći u starostavnim i slabo znanim knjigama, pohodeći polja i lugove oblasti u blizini doma mojih predaka. Ne mislim da je ono što sam u tim knjigama pročitao i u tim poljima i lugovima video sasvim istovetno sa onime što su drugi dečaci čitali i videli

¹ Sedibus ut saltem placidis in morte quiescam. (En. VI.371) Reči krmanoša Palinura iz Vergilijeve *Enejide*. Prevela Marjanca Pakiž. (*prim. prev.*)

onde; no o tom moram u malo reći, jer bi više o tome samo potvrdilo one surove klevete na moj intelekt kakve povremeno načujem kroz šapate tihih služitelja oko mene. Dovoljno mi je da ispričavam događaje bez ispitivanja njihovih uzroka.

Spomenuo sam da sam obitavao izvan vidljivog sveta, ali ne da sam obitavao onde sam. Nijedan ljudski stvor to ne bi mogao; jer bi se bez društva živih on neumitno povukao u društvo svega onog što nije živo, ili što više nije živo. Blizu moga doma nalazi se osamljena dolina sa malo drveća, u sumraku čijih dubina sam provodio većinu svoga vremena; čitajući, razmišljajući i sanjajući. Na njenim sam mahovinastim padinama poveo svoje prve detinje korake, a oko njenih groteskno čvornovatih hrastova ispleo svoje prve dečачke sanjarije. Ta, već sam i dobro upoznao drijade koje obitavaju u tome drveću i tako često promatrao njihovo divlje plesanje kroz tanke zrake meseca u opadanju, no o tome ne smem da govorim. Kazivaću samo o osamljenoj grobnici u najmračnijem čestaru na obronku; napuštenoj grobnici stare i uzvišene porodice Hajd, čiji je poslednji direktni potomak položen u crnu udubinu groba mnogo decenija pre moga rođenja.

Kripta o kojoj govorim od starog je granita, izjedena vremenom, boje usahle od magle i vlage pokolenja. Ukopana u obronak, od građevine je vidljiv samo ulaz. Vrata – teška i preteća kamena ploča – vise pričvršćena sa zarđalih gvozdениh šarki i *odškrinuta* na čudnovato zloslutan način putem teških gvozdениh lanaca i katanaca, prema jezovitim ćudima što u modi behu pre pola stoleća. Obitavalište roda čiji izdanci ovde počivaju gizdalo je nekada padinu koja sada gosti grobnicu, no davno je palo u plamenu od udara munje. O toj ponoćnoj oluji koja je uništila sumornu rezidenciju, stariji pokatkad govore potmula glasa i puni nelagode; ciljajući na ono što zovu „božanskim gnevom“ na takav način koji je u potonjim godinama nejasno pojačavao već budnu opčinjenost kakvu sam osećao prema toj šumom zatamnjenoj grobnici. Samo je jedan čovek stradao u požaru. Kada je poslednji Hajd položen na ovo mesto seni i tišine, urna pepela pristigla je izdaleka, iz

mesta u koje se porodica sklonila kada je izgorela rezidencija. Nikoga ne preostade da položi cveće pred granitnom portom, a malo ko bi se osmelio otisnuti među sumorne senke, koje kao da čudnovato ophode oko vodom izjedenoj kamenja grobnice.

Nikada neću zaboraviti poslepodne kada sam prvi put nabasao na poluskriveno obitavalište smrti. Beše to sred leta, kada alhemičar-priroda preobražava šumski predeo u jednu živu i gotovo homogenu materiju zelenila; kada su čuvstva gotovo do iskapa opijena pučinom vlažnoga zelenila i suptilno nedokučivim dahom zemljišta i rastinja. U takvome okruženju perspektiva se gubi iz pameti; vreme i prostor postaju trivijalni i nestvarni, jeka zaboravljene praistorijske prošlosti koja uporno odzvanja omamljenom svesti. Celi dan sam lutao kroz tajanstvene lugove doline; pomišljajući na ono o čemu ne treba govoriti i u razgovoru sa onime što ne treba imenovati. Kao dete od deset godina video sam i čuo brojna čudesa kakva rulja ne pozna; i u mnogome pogledu bio sam čudnovato odrastao. Kada sam, probijajući se između dva divlja trnovita žbuna, iznenada nabasao na ulaz u kriptu, nisam imao saznanja šta sam otkrio. Tamni blokovi granita, vrata zatvorena na tako čudnovat način, zaupokojeni duborezi iznad luka nisu u meni pobuđivali tužne ili stravične predstave. Znao sam i zamišljao podosta o grobovima i grobnicama, no poradi moje osobene čudi držan sam podalje da ne dođem u lični kontakt sa crkvenim dvorištima i grobljima. Ova čudna kamena kuća na obroncima šume beše za mene samo izvor zanimanja i promišljanja; a njena hladna, vlažna unutrašnjost, koju sam bez uspeha pokušao da nazrem kroz taj tako razdražujući otvor, nije za mene sadržala ni traga smrti i truleži. Ali istoga trenu radoznalost je rodila ludački nerazumnu želju koja me je bacila u ovu paklenu tamnicu. Potaknut glasom koji mora da je dolazio iz rugobne duše šume, odlučio sam se da prodrem u tamu koja me je dozivala, uprkos glomaznim lancima koji su mi sprečavali prolaz. Dok je dnevno svetlo jenjavalo pokušavao sam naizmenično da protresem zarđale prepreke ne bih li odškrinuo

prostrana kamena vrata i isprobao da provučem svoje tanano obličje kroz već postojeći otvor; no nijedno od ovoga nije uspeło. Najpre radoznao, sada sam već postao mahnit; i kada sam se po sve gušćem sumraku vratio domu, zakleo sam stotine šumskih božanstava da ću po svaku cenu jednom provaliti u crne, hladne dubine koje kao da me dozivahu. Doktor gvozdeno sive brade koji mi svaki dan navraća u sobu rekao je jednom prilikom posetiocu da je ta moja odluka označila početak jadne monomanije; ali ću prepustiti čitaocima da sami prosude kada sve doznaju.

Mesece koji su usledili mome otkriću proveo sam u jalovim nastojanjima da na silu olabavim komplikovani katanac odškrinute kriptе, te pažljivom dokučivanju prirode i povesti građevine. Uobičajeno načuljenim ušima dečaka doznao sam mnogo; a tajnovitost, kojoj sam bio sklon, nije mi dopustila da ikome otkrijem ono što znam, niti svoj naum. Možda vredi pomenuti da nisam bio niti iznenađen niti užasnut kada sam otkrio namenu kriptе. Moja prilično osobena poimanja o životu i smrti učinila su da na nejasan način povežem hladnu ilovaču sa telom koje diše; i osećao sam da kameni prostor koji sam želeo da istražim na nekakav način predstavlja silnu i zlokobnu porodicu kojoj je pripadala izgorela kuća. Promrmljane pripovesti o čudnovatim običajima i bezbožnim mahnitanjima pređašnjih vremena u prastarj dvorani pobuđivale su mi novo i snažno zanimanje za grobnicu, pred čijim sam vratima satima sedeo svakoga dana. Jednom sam proturio sveću kroz gotovo zatvoreni ulaz, no nisam video ništa izuzev memljivih kamenih stepenica koje vode naniže. Zadah mesta me je istovremeno odbijao i opčinjavao. Kao da sam ga znao nekada, u vremenu s one strane sećanja; čak i izvan nastambe tela koje sada posedujem.

Godinu nakon što sam prvi put ugledao grobnicu, na tavanu svoga doma punom knjiga nabasao sam na crvotočinom izjeden prevod Plutarhovih *Usporednih životopisa*. Silan utisak ostavio je na mene dok sam čitao životopis Tezeje, onaj deo gde se pripoveda o velikoj steni ispod koje će dečaćić heroj pronaći znamenja svoje

sudbine, kada dovoljno stasa da ga teškog podigne. Legenda je odagnala moje revnosno nestrpljenje da prodrem u grobnicu, pošto je učinila da osetim da još uvek nisam sazeo. Docnije ću već, kazao sam sebi, steći snagu i bistrinu koje će mi omogućiti da s lakoćom otključam teško zabravljena vrata; no dotle će mi biti bolje da se povinujem onome što mi se činilo kao ćud Sudbe.

Shodno tome su moja bdenja pred memljivim ulazom postala manje uporna, a više sam vremena provodio baveći se drugim, jednako čudnim zanimanjima. Nekad bih se noću pridigao i vrlo tiho iskrađao da šetam crkvenim dvorištima i grobljima od kojih su me čuvali moji roditelji. Šta sam tamo činio ne mogu reći sa izvesnošću, jer nisam siguran koliko su neka dešavanja bila stvarna; ali znam da bih dan nakon tih noćnih lutanja često zapanjio one oko mene svojim saznanjima o stvarima skoro zaboravljenim već pokolenjima. Posle jedne takve noći zaprepastio sam okruženje nastranom zamisli po pitanju počivališta bogatog i štovanog vlastelina Brustera, lokalne istorijske ličnosti, položene u zemlju 1711. čiji se nadgrobni spomenik od škrljca, sa urezanom lobanjom i kostima, polako krunio u prah. Ponesen dečjom uobraziljom, zakleo sam se ne samo da je grobar, Gudmen Simpson, ukrao srebrne kopče sa cipela, svilene čarape i satensko rublje pokojnika pred ukop, već i da se sam vlastelin, u ne sasvim beživotnom stanju, dva puta okrenuo u svome sanduku pod humkom, dan posle polaganja.

Ali ideja da uđem u grobnicu nikada me nije napustila; šta-
više, samo se pojačala neočekivanim geneološkim otkrićem da sam preko majčinih predaka bio izdaleka povezan sa navodno ugašenom porodicom Hajdovih. Ja, poslednji potomak sa očeve strane, po svoj prilici sam bio i poslednji izdanak ove još starije i tajanstvenije loze. Osetio sam da grobnica pripada *meni* i unapred se radovao ustreptalom žudnjom trenu kada ću proći kamena vrata, klizavim stepenicama u tamu. Sada sam uobičajio da vrlo pažljivo slušam slabo odškrinuta vrata, birajući za ovo čudnovato bdenje svoje omiljene sate ponoćne tišine. Do časa

mog punoletstva već bejah načinio malu čistinu u čestaru pred memljivim pročeljem obronka, dopuštajući obližnjem rastinju da okruži i nadvisi prostor poput zidova i krova šumske senice. Ova senica beše moj hram, odškrinuta vrata moj oltar, a tu bih ležao raširenih udova na mahovinastom tlu, pomišljajući čudnovate misli i sanjajući čudnovate snove.

Noć kada me je zadesilo prvo otkrovenje beše sparna. Zaspao sam sigurno od ošamućenosti, jer sam sa jasnim osećanjem buđenja začuo glasove. Uzmičem da govorim o tim glasovima i zvucima; neću govoriti o njihovoj *prirodi*; ali mogu da kažem da su ispoljavali izvesnu začudnu različnost u rečniku, izgovoru i kadenci. Sve nijanse dijalekta Nove Engleske, počevši od neotesanih slogova puritanskih kolonizatora, do precizne retorike od pre pedeset godina, činilo se, behu prisutne u tome senovitom sobesedovanju, no to sam primetio tek docnije. U tome trenu moja pažnja odista beše okrenuta od ovoga jednom drugom fenomenu; jednom fenomenu tako nestalne prirode da ni sam nisam u strogom uverenju po pitanju njegove stvarnosti. Jedva da sam se probudio iz sna kada se hitro ugasilo *svetlo* koje je dopiralo iz utonule grobnice. Ne bih rekao da sam bio niti zapanjen, niti uspaničen, ali znam da sam te noći bio silno i trajno *izmenjen*. Kada sam se vratio domu otišao sam pravo do trule škrinje na tavanu gde sam pronašao ključ kojim sam sledećeg dana s lakom otključao reze, na koje sam godinama zaludu navirao.

U mekom sjaju kasnog poslepodneva prvi sam put kročio u kriptu na napuštenom obronku. Bejah očaran i srce mi je poskočilo sa takvom ushićenošću kakvu bih teško kako valja opisao. Zatvorivši vrata iza sebe i spuštajući se vlažnim stepeništem, dok mi je put osvetljavala samo samotna sveća, izgledalo je kao da znam kuda idem; i mada je sveća tinjala od zagušljivog zadaha mesta, osetio sam se vanredno, kao kod kuće, u tom plesnjivom vazduhu kosturnice. Osvrćući se ugledao sam brojne mermerne ploče kovčega, ili ostatke samih kovčega. Neki od ovih behu zapečaćeni i netaknuti, drugi gotovo iščezli, ostavljajući iza sebe

samo srebrne ručke i ploče, izdvojene među izvesnim čudnovatim gomilicama beličastog praha. Na jednoj sam ploči pročitao ime ser Džefrija Hajda, koji je došao iz Saseksa 1640. i umro ovde nekoliko godina potom. U skrovitoj niši nalazio se jedan dobro očuvan i prazan kovčeg sa imenom od koga sam se istovremeno nasmejao i stresao. Čudnovat podstrek me je naterao da se uspnem na prostranu ploču, ugasim sveću i legnem u prazan sanduk.

U jutarnjem sam sivilu posrćući izašao iz kripe i zaključao lanac na vratima. Više nisam bio mlad, premda je svega dvadeset i jedna zima okrzla moju telesnu građu. Ranoranioci u selu koji su me zatekli kako se vraćam domu podozrivo me zagledaše, čudeći se onome što su protumačili kao raspusno bančenje jednoga čoveka poznatog po svome trezvenom i osamljenom životu. Tek nakon dugog i okrepljujućeg sna pojavio sam se pred roditeljima.

Posle ovoga sam opsedao grobnicu svake noći; gledajući, slušajući i čineći stvari kojih ne smem da se prisećam. Moj govor, svagda prijemčiv na uticaje iz okruženja beše prva stvar koja je odrazila promene; brzo je opažena njegova iznenadna arhaizovanost. Kasnije su izopačena smelost i nemar ovladali mojim opohodanjem, sve dok nesvesno nisam poprimio držanje svet-skog čoveka, uprkos moje dotadašnje celoživotne osamljenosti. Pređašnje ćutljiv, razvezao sam jezik govornjivo i pun spontanijih draži kao da sam Česterfild, ili sa bezbožnom ciničnošću jednoga Ročestera.² Ispoljavao sam čudnovatu erudiciju, sasvim suprotnu fantastičnim, kaluđerskim znanjima kakva sam usvajao u mladosti; ispunio sam prazne listove knjiga lakim *impromptu* epigramima koji su podsećali na Geja, Prajora i najrazdraganije od avgustanskih³ dovitljivaca i stihoklepala. Jednoga jutra, za

² Četvrti erl od Česterfilda (1694-1773) autor je knjige *Pisma sinu* (*Letters to His Son*, 1774) koja je zadugo služila kao priručnik sofisticirane etikecije. Drugi erl od Ročestera bio je pesnik i satiričar, notoran zbog lascivnih stihova. (*prim. ur.*)

³ Naziv za englesku književnost džordžijanske epohe XVIII veka. (*prim. prev.*)

doručkom, gotovo da me je zadesila katastrofa kada sam očevidno razvratnim tonom recitovao jedan izliv bahanalne radosti, džordžijanske razigranosti do tada nikada zabeležene u knjigama, koja je išla otprilike ovako:

Hodite žgadijo s krčazima, pivopije,
Nazdrav'te sadašnjosti, pre no što prelije;
Goveđim brdom ispun'te pladnje,
Jer krkancija i piće donose olakšanje:
Ispuni čašu, pij i požuri,
Jer život će proći, život iscuri,
Mrtav ne nazdravlja ni kralju, ni curi!

Anakreont beše pijanac, tako se bar veli;
Al' šta mari za crven nos dokle god se veseli?
Bokca mi! Radije sam rumen i živ
Nego po' godine mrtav, kò ljiljan siv!
Stoga Betice, moja šiparice
Poljupčić mi daj, u nos i u lice;
Ta, ni u paklu nema ovakve krčmarice!

Mlad Hari na nogama dok može je ostô,
Al' ostaće bez vlasulje i pasti pod sto;
Pehare razdel'te i uzмите piti,
Pod stolom je bolje, no pod zemljom biti!
Bančite i Smehu izigravajte korifeje,
Nategnite ispičuture, nek pivo vas greje:
Šest stopa pod zemljom niko se ne smeje!

Dušman me skoli, ne mogu da gredim,
Ni da se uspravim, ni da probesedim!
Gazda! Nek' prinese Beti hoklicu za mene;
Probaću malo kući, gde nema mi žene!
Ruku mi pruži,

Noga me ne služi,
Ali veseljak ću biti dok me zemlja na se drži!

U to vreme sam stekao svoj trenutni strah od vatre i grmljavine. Premda sam ranije bio ravnodušan prema takvim pojavama, sada me je pred njima obuzimao neizrecivi užas, te bih se povukao u najskrovitije delove kuće kada god bi nebesa zapretila pražnjenjem elektriciteta. Omiljeno leglo preko dana postao je ruinirani podrum izgorele rezidencije i u uobrazilji bih zamišljao građevinu kakva beše u svome vrhuncu. Jednom prilikom sam prepao seljanina kada sam ga suvereno poveo u plitak lagum ispod podruma, čije mi je postojanje bilo poznato, premda je dotle već pokolenjima bio neposećen i zaboravljen.

Naposletku se desilo ono čega sam se pribojavao. Moji roditelji, uzbunjeni izmenjenim ponašanjem i izgledom svoga jedinca prepustili su dušebrižnim nadziračima da prate moje kretnje, što je pretilo da se završi katastrofom. Nikome nisam otkrio da posećujem grobnicu, revnosno tajeći svoju zamisao još od detinjstva; no, sada sam bio primoran da budem pozorniji kako obilazim šumovite lavirinte doline, ne bih li time zabunio mogućeg nezvanog pratioca. Ključ od kripe sam privezao oko vrata kanapom i samo sam ja znao za nj. Iz grobnice nisam iznosio ništa od predmeta na koje sam nailazio među njenim zidinama.

Jednoga jutra, dok sam izlazio iz vlažne grobnice i zabravljao lanac vratnica osobitom jačinom, ugledao sam u obližnjem čestaru grozno lice promatrača. Kraj je dakako bio blizu; moja senica je otkrivena, svrha mojih noćnih putešestvija. Čovek mi se nije obratio, te sam pohitao domu u nastojanju da iz prikrajka čujem šta će on preneti mome brigom izjedenom ocu. Hoće li moj boravak s one strane lancima okovanih vrata biti obznanjen svetu? Možete zamisliti moju ugodnu zaprepaštenost kada sam naćuo da je uhoda podozrivim šapatom obavestio moje roditelje da *sam zanoćio u senici ispred grobnice*; očiju zanesenih snom, uprtih spram pukotine u kojoj su stajala odškrinuta zabravljena vrata!